

Boerenzwaluwen in de Zwetterpolder-Noord

Hein Verkade

Elf jaar geleden besloten Rien Sluijs en ik om het noordelijk deel van de Zwetterpolder in Noordwijkerhout te inventariseren op broedvogels volgens de BMP-methode. De veelzijdigheid van het gebied verraste ons; we konden niet minder dan 66 verschillende broedvogels noteren, waaronder 16 van de Rode Lijst. Het verslag hierover staat in 'de Strandloper' van maart 2010. De Gele Kwikstaart, de Veldleeuwerik en met name de Boerenzwaluw hebben ons daarna niet meer losgelaten. De Boerenzwaluw stond volop in de belangstelling, de aantallen liepen gestaag achteruit. De soort stond model voor de verarming van het agrarisch landschap. En als we de landelijke media mochten geloven dan was de Bollenstreek zo'n beetje de vaandeldrager in dit proces. Genoeg reden om de insecteneters in en rond het bollenland onder de loep te nemen.

Boerenzwaluwonderzoek

Het begon heel simpel. Gewoon ieder jaar rond eind mei alle bewoonde nesten van Boerenzwaluwen tellen op de verschillende erven in het gebied. Maar onze nieuwsgierigheid ging verder. Uiteindelijk is het een soort vier-traps-raket geworden.

Op het erf van de familie Wassenaar zitten de meeste nesten heel laag en kunnen vanaf een keukentrapje gevolgd worden. Er ging een wereld voor ons open en we werden steeds enthousiaster. Iedere week controleren we de nesten en de resultaten worden ingevoerd in 'nestkaart', een uitgebreid invoerprogramma van Sovon, waarin je de gegevens over het wel en wee van de nesten kunt opslaan. We zijn er gelijk in 2010 mee begonnen. Het is inmiddels een omvangrijke database geworden met meer dan 400 ingevoerde nesten. Helaas moest Rien door een ernstige ziekte in 2017 afhaken. Na zijn veel te vroege overlijden heeft Johan Scholten het stokje overgenomen. Maar ons onderzoek kreeg uit onverwachte hoek belangstelling. Er kwamen alarmerende berichten over de achteruitgang van insecten, met name ook in het boerenland. Dit bracht wetenschappers van de Radboud Universiteit in Nijmegen ertoe om de relatie van die achteruitgang met die van insectenetende vogels te onderzoeken. Bij hun zoektocht naar geschikte onderzoekslocaties kwam ons nestkaartonderzoek in Noordwijkerhout al snel bovendrijven. Het Nijmeegse onderzoek hield o.a. in dat er insectenvallen geplaatst moesten worden, watermonsters genomen, dieetonderzoek bij nestjonge zwaluwen en er moesten nestfilms gemaakt worden. Dat konden we aan maar daarnaast moesten ook alle jongen en zoveel mogelijk adulte vogels geringd worden. Een

probleem, want Rien en ik hebben geen ringvergunning. Maar in onze directe omgeving bleken twee ringers in opleiding te zijn, die een geschikt project zochten. Zo sloten Peter Spiereburg en Sven Pekel zich aan bij het zwaluwgroepje.

Van het een komt dan weer het ander. Je komt in contact met andere onderzoeksgroepen zoals dat van vader Willem en zoon Wender Bil in Friesland. Zij zijn een paar jaar geleden gestart met een kleurringproject. Daaruit komen nieuwe en verrassende inzichten naar voren. Zij wilden graag dat dit project navolging zou krijgen op andere plekken en zochten naar geschikte locaties. Wij voldeden eraan en zijn dit jaar op proef gestart om te kijken of we alle werkzaamheden wel aan kunnen. Alle adulte vogels moeten gevangen worden en van unieke kleurringen voorzien. Daarna moeten er foto's van alle nesten worden gemaakt om te zien wie waarbij hoort. En wat blijkt; naast keurige gezinnen zijn er overspelige mannen, éénoudergezinnen en rotzooi-trappers in de kolonie. Het lijkt de grote-mensen-wereld wel. Voor het maken van al die foto's werd weer versterking gezocht. George Hageman heeft inmiddels heel wat vogels op hun nesten vastgelegd. Ook Gab de Croock en Jos Zonneveld zijn als fotograaf aan de slag gegaan.

Maar dit alles is natuurlijk alleen mogelijk door de welwillende medewerking van de familie Wassenaar. Het zijn tenslotte 'hun' zwaluwen, die op de proef gesteld worden en wij liggen er zo langzamerhand in de kost met onze vele bezoeken aan de manege.

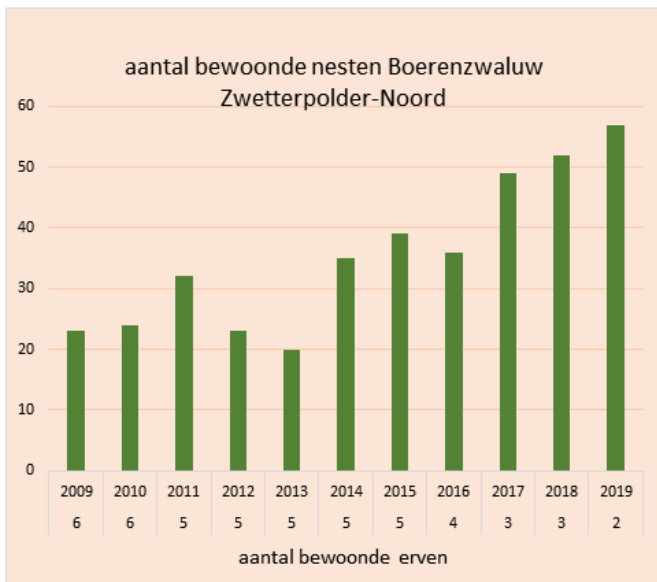
Nestentelling

Zo is een simpel tellinkje uitgegroeid tot een omvangrijk onderzoek. Op het insectenonderzoek na lopen al deze onderzoeken tot op heden door. Het duurt nog wel even voordat daar verslag van kan worden gedaan. Toch wil ik hier alvast een aftrap geven met de resultaten van het simpele tellinkje, waar het allemaal mee begon: elf jaar bewoonde nesten van Boerenzwaluwen tellen in het hele gebied Zwetterpolder-Noord.

figuur 1. Bewoond nest met vijf bijna vliegvlugge jongen.

Figuur 2. Het aantal bewoonde erven en het totaal aantal bewoonde nesten van Boerenzwaluwen in de Zwetterpolder-Noord.

Het lijkt op het eerste gezicht een koud kunstje om de bewoonde nesten te tellen. Maar Boerenzwaluwen blijken soms meesters in het verstoppertje van hun nest! Bovendien zijn lang niet alle aanwezige nesten bewoond en wordt er asynchroon gebroed. Terwijl het ene nest met grote jongen om de paar minuten wordt gevoerd, lijkt het nest ernaast onbewoond. Maar deze is pas in de legfase, een periode waarin het nest weinig wordt bezocht. Dit is de reden, waarom steeds eind mei-begin juni wordt geteld. Op dat moment hebben de vroegste broeders nog grote jongen in het nest, terwijl laat aangekomen vogels net starten.

Resultaten

In 2009 werden op zes erven, bij de families Wassenaar, Oostdam en van Eeden langs de Leeweg, bij van der Slot aan de 's Gravendamsweg en bij Immerzeel en Nederpel langs de Leidsevaart, in totaal 22 bewoonde nesten aangetroffen (figuur 3). De meerderheid van deze nesten (15) bevond zich in de manege van de fam. Wassenaar. Op alle andere erven zijn tuinbouwbedrijven gevestigd met voornamelijk bloembollen.

In de jaren erna nam het aantal bewoonde nesten gestaag toe tot 57 in 2019. In de jaren 2012, 2013 en 2016 vielen

de aantallen licht terug met een spectaculaire toename in de daaropvolgende jaren 2014 en 2017 (figuur 2). Geleidelijk verdwenen daarna de zwaluwen op de meeste tuinbouwbedrijven. In 2019 waren nog maar twee erven bewoond. Bij van Eeden in twee en bij Wassenaar in zes verschillende gebouwen. Op het bollenbedrijf van de familie van Eeden stegen de aantallen nog sneller dan in de manege van de familie Wassenaar. Het gemiddeld aantal bewoonde nesten per erf bedroeg in 2009 3,6 en in 2019 28,5; een opmerkelijke ontwikkeling.

Conclusies

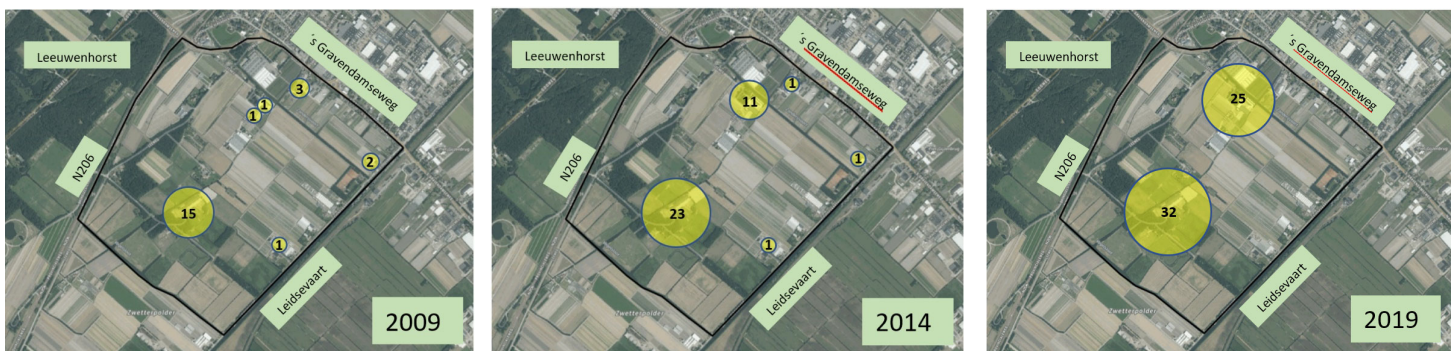
Het aantal bewoonde nesten van Boerenzwaluwen in de Zwetterpolder-Noord is in tien jaar tijd meer dan verdubbeld. Door onervarenheid kunnen in de beginjaren wel enkele nesten zijn gemist. Boerenzwaluwen blijken soms meesters in het verstoppertje van nesten. 80-90% is vrij eenvoudig te vinden (figuur 1), maar de rest vergt ervaring. Vooral in de grote schuren bij van Eeden heb je geduld nodig om een compleet beeld te krijgen. Maar zelfs in de manege wees een glunderende Kees Wassenaar ons vorig jaar op een nestje dat we gemist hadden. En die locatie bezoeken wij elke week! Echter ook met deze kanttekening is de populatie in de Zwetterpolder de afgelopen tien jaar toch zeker verdubbeld.

Hiermee is de Boerenzwaluw met zekerheid de talrijkste broedvogel in het gebied geworden. Het is een insecteneter pur sang. Vele onderzoeken wijzen op een dramatische achteruitgang van het aantal insecten. Daarom snappen we deze ontwikkeling nog niet zo goed. De zwaluwen bij van Eeden foerageren vaak rond de schuren, boven het bollenland en de sloten daartussen.

Waarom de kleine aantallen broedvogels zijn verdwenen op de andere erven is vooralsnog onduidelijk. De omstandigheden zijn daar niet veranderd in de afgelopen tien jaar. De verlaten nestjes zijn nog steeds in de schuren en overkappingen aanwezig. Misschien lokken de voordelen van het broeden in een grote kolonie.

Dankwoord

Zonder de welwillende medewerking van alle agrariërs in de Zwetterpolder is deze telling onmogelijk. Het is een voorrecht om vrijelijk door alle gebouwen van de Noordwijkerhouters te mogen zwerven.

Figuur 3. Het aantal bewoonde nesten van Boerenzwaluwen op de diverse erven in de Zwetterpolder-Noord in 2009, 2014 en 2019.